

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ

ОМЕЦИНСЬКА ВЕРОНІКА ЮРІЇВНА

УДК 343.546

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА СТАТЕВОЇ СВОБОДИ
ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ДИТИНИ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ МВС України.

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, доцент
Красницький Іван Васильович,
Львівський державний університет
внутрішніх справ,
декан юридичного факультету

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Кваша Оксана Олександрівна,
Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України,
провідний науковий співробітник відділу проблем
кримінального права, кримінології та судоустрою

кандидат юридичних наук, доцент
Зеленов Геннадій Михайлович,
Верховний Суд,
заступник керівника департаменту – начальник
правового управління (ІІІ) департаменту
аналітичної та правової роботи апарату
Верховного Суду

Захист відбудеться «20» грудня 2019 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.725.02 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розіслано «19» листопада 2019 р.

**Т.в.о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради**

О. В. Авраменко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Кримінально-правова охорона статевої свободи та статевої недоторканості дитини є проблемою, яка знаходиться на стику двох інших, які суспільство традиційно відносить до числа архіважливих: захисту людини від статевих посягань (як одного з найбільш древніх та ганебних видів злочинності) та охорони дітей від протиправних посягань (як найбільш незахищених членів суспільства, майбутнього своєї нації).

Міжнародним співтовариством розроблено цілу низку декларацій, конвенцій та інших документів, спрямованих на протидію таким видам протиправних посягань, до них приєдналася і Україна.

Та попри постійне вдосконалення правових механізмів вирішення названих проблем, жодну з них неможливо вважати нині розв'язаною. Радше навпаки. Падіння загального рівня моральності у суспільстві, зміна ціннісних орієнтирів у статевій сфері та інші негативні тенденції призводять до появи ще жорсткіших злочинних проявів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Такі злочини стають більш цинічними. З технологічним розвитком суспільства з'являються нові види посягань на статево сферу особи в цілому і дітей зокрема. Світове співтовариство визнає проблему «сексуального туризму», поширення «дитячої порнографії» тощо і всіляко намагається боротися з такими видами злочинних діянь.

Конституція України декларує, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом (ч. 2 ст. 52). Для забезпечення цього положення вітчизняний законодавець намагається імплементувати у національне законодавство сучасні положення міжнародно-правових актів щодо протидії протиправним діям стосовно дітей і, зокрема, посяганням на їхню статево свободу та статево недоторканість. Проте така діяльність не завжди є досконалою. Часто простежується механічне перенесення текстів із міжнародно-правових актів до КК України, що не вирішує проблему, а навпаки – створює додаткові труднощі у розумінні та застосуванні таких новел, що, наприклад, має місце у ст.ст. 152–156 Кодексу.

Не залишено поза увагою питання відповідальності за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості, а також кримінально-правової охорони дітей у правовій науці. Дослідженню цих проблем присвятили свої праці чимало вчених-юристів, зокрема О. В. Агафонов, Ю. В. Александров, Л. А. Андреева, М. І. Архипцев, М. І. Бажанов, В. І. Борисов, Л. П. Брич, Л. В. Дорош, О. О. Дудоров, О. О. Кваша, А. М. Каменєва, С. Г. Киренко, О. В. Крючкова, А. В. Кулаков, Т. Д. Лисько, Г. Я. Мартинишин, Д. П. Москаль, О. О. Світличний, М. А. Семикін, В. В. Сташис, І. О. Топольськова, А. Р. Топузьян, М. І. Хавронюк, С. В. Чмут, А. П. Шеремет та ін. З проблематики кримінально-правової характеристики та запобігання злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканості, а також злочинам проти дітей захищено за минуле

десятиліття понад десяток дисертацій. Проте, хоча відповідні питання і стали предметом доволі детального аналізу у правовій науці, вони не розв'язують цілої низки проблем, які виникли у зв'язку з істотним оновленням законодавства, а окремі підходи, викладені у таких працях, стали взагалі неприйнятними. Водночас досліджень, у яких би новели кримінального закону не лише критикувались, а пропонувалися шляхи їх застосування, є обмаль.

З огляду на викладене видається обґрунтованою необхідність комплексного дослідження проблем кримінально-правової охорони статевої свободи та статевої недоторканості дитини, що обумовлює актуальність обраної теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт Львівського державного університету внутрішніх справ у межах теми «Протидія злочинам, підслідним ОВС: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» на 2015–2018 роки (номер державної реєстрації 0115U006501).

Мета і задачі дослідження. *Метою* роботи є визначення рівня ефективності кримінально-правового захисту дитини від посягань на її статеву свободу та статеву недоторканість за чинним КК, розробка й надання науково-обґрунтованих пропозицій з удосконалення законодавства України у цій частині, а також рекомендацій для правозастосовної практики.

Відповідно до окресленої мети визначено такі *задачі*:

- оцінити стан дослідження питань кримінально-правової охорони статевої свободи та статевої недоторканості дитини в юридичній літературі;
- дослідити систему норм, спрямованих на кримінально-правову охорону дитини за КК України та місце у цій системі положень про захист її статевої свободи та статевої недоторканості;
- охарактеризувати міжнародно-правові підходи до кримінально-правової охорони дитини від статевих та інших злочинних посягань та відповідність таким стандартам кримінального законодавства України;
- вивчити підходи до регламентації відповідальності за статеві посягання щодо дитини за законодавством окремих держав Європейського Союзу;
- встановити зміст та обсяг понять статевої свободи та статевої недоторканості дитини як об'єкта злочину у кримінальному праві України;
- охарактеризувати структуру та ознаки об'єктивної сторони складів злочинів, що передбачають відповідальність за посягання на статеву свободу та статеву недоторканість дітей;
- дослідити питання суб'єкта складів злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей;
- проаналізувати структуру та ознаки суб'єктивної сторони складів злочинів, що передбачають відповідальність за посягання на статеву свободу та статеву недоторканість дітей;

– охарактеризувати систему та зміст ознак, що диференціюють відповідальність за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини;

– проаналізувати межі караності злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей за законодавством України, в аспекті сьогодення і в порівняльному аспекті;

– сформулювати пропозиції з удосконалення законодавства України, а також рекомендацій для правозастосовної практики щодо забезпечення належної кримінально-правової охорони статевої свободи та статевої недоторканості дітей.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають із приводу кримінально-правової охорони дітей від злочинних посягань.

Предмет дослідження – кримінально-правова охорона статевої свободи та статевої недоторканості дитини.

Теоретичну основу дослідження становлять праці наведених вище вітчизняних та зарубіжних учених, а також наукові доробки О. В. Авраменка, Д. С. Азарова, Р. В. Вереші, В. К. Грищука, О. М. Джужі, Г. М. Зеленова, І. В. Красницького, О. К. Маріна, В. О. Навроцького, М. В. Сенаторова, Т. І. Созанського, П. Л. Фріса, С. В. Якимової та ін. Опрацьовано міжнародно-правові акти, сучасні кримінальні закони зарубіжних держав, також довідково-енциклопедичну та іншу наукову літературу.

Емпіричну базу дослідження становлять 72 вироки судів різних регіонів України за 2010–2018 роки у справах про злочини, передбачені ст.ст. 152–156 КК України. Така незначна їх кількість пояснюється обмеженням доступу до судових рішень цієї категорії на підставі Закону України «Про доступ до судових рішень» (п. 4 ст. 7).

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження охоплює такі загальнонаукові методи пізнання: *історико-правовий* – при дослідженні закономірностей розвитку міжнародного законодавства про захист прав дітей (підрозділ 1.3) та вітчизняного законодавства про відповідальність за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини (підрозділи 2.2–2.4); *діалектичний* – для встановлення змісту поняття дитини (підрозділ 1.2), статевої свободи та статевої недоторканості дитини (підрозділ 2.1) тощо; *аналізу та синтезу* – під час визначення змісту об'єктивних і суб'єктивних ознак складів злочинів, що передбачають відповідальність за посягання на статеву свободу та статеву недоторканість дитини, виявлення проблем, що можуть виникати у судовій практиці щодо застосування таких норм та надання пропозицій щодо їх вирішення (підрозділи 2.2–2.4); *абстрагування* – у межах з'ясування окремих ознак способу вчинення злочину (підрозділи 2.2–2.4); *системно-структурний* – для визначення системи кримінально-правових норм, спрямованих на

охорону прав дітей загалом та їх статевої свободи і статевої недоторканості зокрема (підрозділ 1.2); *порівняння* – у процесі зіставлення позицій щодо вирішення колізій у законодавстві (підрозділ 2.2).

Під час дослідження використано також спеціально-наукові методи: *догматичний* – задля виявлення прогалин у положеннях кримінального закону, а також формулювання авторських визначень понять та уніфікації тотожних термінів, передбачених КК України (підрозділи 2.1–2.4); *юридичної герменевтики* – під час тлумачення окремих положень Кодексу та понять теорії кримінального права (підрозділи 1.2, 2.1); *порівняльно-правовий* – для зіставлення норм кримінального законодавства зарубіжних держав та України (підрозділ 1.4); *конкретно-соціологічний* – у рамках вивчення судової практики у справах про злочини, де спосіб є конститутивною ознакою складу злочину чи обставиною, що обтяжує покарання (розділ 2).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним сучасним дослідженням питань кримінально-правової охорони статевої свободи та статевої недоторканості дитини. У роботі:

уперше:

– доведено, що систему кримінально-правових норм, спрямованих на охорону статевої свободи та статевої недоторканості дитини, складають: чч. 2, 3 ст. 149, чч. 3, 4 ст. 152, чч. 3, 4 ст. 153, ст. 154, ст. 155, ст. 156, чч. 2, 4 ст. 301, чч. 3, 4 ст. 302, чч. 3, 4 ст. 303 КК України;

– встановлено невідповідність кримінального законодавства України міжнародним нормативно-правовим актам у частині: відповідальності за обіг дитячої порнографії; невиключення зі сфери кримінально-правового реагування добровільних сексуальних стосунків між неповнолітніми;

– обґрунтовано хибність підходу, що ст. 152 КК України в чинній редакції не передбачає відповідальності за зґвалтування жінкою чоловіка. Закцентовано, що при вирішенні цього питання слід виходити з того, що: а) вказана стаття встановлює відповідальність за «дії сексуального характеру», які мають бути «пов'язані з проникненням в тіло», а не за «проникнення», і б) таке проникнення має відбуватися в тіло «іншої» особи, а не потерпілого. Визначальним є, щоб таке проникнення відбувалося «без добровільної згоди потерпілої особи»;

– запропоновано підхід, за яким склад злочину, передбачений ст. 154 КК України, може мати три форми: а) окремий самостійний склад злочину (якщо має місце примушування особи до здійснення акту сексуального характеру з третьою особою, яка не усвідомлює та не передбачає факту примушування); б) є спеціальним видом криміналізованого в самостійний злочин готування до зґвалтування чи сексуального насильства (якщо винний примушує потерпілу особу до здійснення акту сексуального характеру з ним, але примушування є

невдалим); в) є спеціальним видом криміналізованого в самостійний злочин пособництва у звалтуванні чи сексуальному насильстві (якщо винний примушує потерпілу особу до здійснення акту сексуального характеру з третьою особою і така особа усвідомлює факт вимушеної поведінки потерпілої, якщо таке примушування також є невдалим). У двох останніх випадках, коли примушування досягло своєї мети, за наявності підстав, слід вести мову про сукупність злочинів, передбачених ст. 154 та ст. 152 чи ст. 153 КК відповідно;

– виявлено недосконалість КК України в частині кримінально-правової оцінки статевих стосунків між особами, які створили сім'ю, якщо один з її членів не досяг 16-річчя. Статеві зносини з такою особою, якщо інший (інша) з «подружжя» є повнолітньою особою, все одно залишаються кримінально караними діяннями (ст. 155 КК). А розбещенням узагалі є дії суб'єкта, який досяг шістнадцятирічного віку. Обґрунтовано необхідність та спосіб вирішення цієї прогалини;

– запропоновано нормативно закріпити правило, що дитина підлягає посиленій кримінально-правовій охороні лише від діянь повнолітньої особи. Тобто у випадку вчинення злочину неповнолітнім стосовно неповнолітнього така обставина не повинна ставитись у вину суб'єкту;

удосконалено:

– позиції щодо наукового розуміння понять дитини, її статевої свободи та статевої недоторканості. Звернуто увагу, що хоча відповідальність за добровільний вступ особи, яка досягла віку 14 років, у сексуальні стосунки з неповнолітньою особою не передбачена, у таких випадках варто говорити не про наявність у такої дитини статевої свободи, а про невстановлення кримінальної відповідальності за такі діяння з огляду на їх суб'єкта;

– підходи до розмежування складів злочинів передбачених ст.ст. 152–155 КК України. Наголошено, що за вчинення статевих зносин з особою, яка не досягла чотирнадцятирічного віку, відповідальність установлена і в ч. 4 ст. 152 (або ч. 4 ст. 153) КК і у ст. 155 КК, а вид співвідношення між цими нормами (конкуренція чи колізія) однозначно встановити неможливо. Отож, ця ситуація потребує вирішення шляхом внесення відповідних змін до ст. 155 КК України;

– розуміння поняття розбещення, яким слід визнавати розпусні фізичні або інтелектуальні дії сексуального характеру, які не передбачають фізичного контакту зі статевими органами винної чи потерпілої особи;

– знання про межі караності злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини: про «вартість» таких ознак, як вчинення злочину щодо неповнолітньої чи малолітньої особи;

дістали подальший розвиток:

– положення про доцільність підтримки позиції, що кваліфікуючі ознаки мають бути закріплені у Загальній частині і має бути чітко визначено

їхній вплив на міру покарання при вчиненні будь-якого злочину. Такий підхід дасть можливість: врахувати вчинення злочину щодо дитини як ознаку і у тих випадках, де вона не передбачена (тілесні ушкодження, злочини проти власності тощо); врахувати при кваліфікації злочинів проти дитини інші ознаки (вчинення повторно, групою осіб тощо);

– підходи щодо структури та змісту елементів складів злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини, зокрема про зміст вини у таких злочинах;

– знання про систему ознак, що кваліфікують злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини. Проаналізовано їхню «вартість».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що: розробки та рекомендації, отримані в ході дослідження, можуть бути використані у процесі законотворчості, для подальшого вдосконалення кримінального законодавства України; положення та висновки дисертаційної роботи можуть також застосовуватися у практичній діяльності слідчо-судових органів під час кримінально-правової кваліфікації злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості та індивідуалізації покарання за їх вчинення; теоретичні розробки дослідження можуть бути використані в навчальному процесі закладів вищої освіти юридичного профілю під час викладання навчальної дисципліни «Кримінальне право».

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації оприлюднено на засіданні кафедри кримінально-правових дисциплін, на міжкафедральному семінарі Львівського державного університету внутрішніх справ, а також трьох наукових конференціях: звітній науковій конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні (жовтень 2014, Львів), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку» (лютий 2015, Херсон), звітній науковій конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні (жовтень 2015, Львів).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 8 наукових праць, із яких 4 статті – у фахових юридичних виданнях України, 1 стаття – у науковому періодичному зарубіжному виданні (Республіка Молдова), 3 тези доповідей на наукових конференціях.

Структура дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, п'яти додатків. Загальний обсяг дисертації становить 265 сторінок, із яких 198 – основний текст, список використаних джерел (299 найменувань) розміщено на 30 сторінках, додатки – на 22 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження; відображено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, а також його методологічну базу; сформульовано основні положення, що виносяться на захист; указано практичне значення одержаних результатів і наведено дані про їхню апробацію та публікації за темою дисертації; окреслено структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Загальні засади дослідження проблем кримінально-правової охорони статевої свободи та статевої недоторканості дитини» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Стан дослідження питань кримінально-правової охорони статевої свободи та статевої недоторканості дитини в юридичній літературі»* проведено аналіз наукових розробок з проблематики. Проаналізовано роботи з питань кримінально-правової охорони дитини за КК України (з'ясовано, що комплексно це питання так і не досліджувалось) та охорони статевої свободи та статевої недоторканості особи (констатовано, що попри належну увагу, відповідні праці, з огляду на зміни у законодавстві, потребують критичного аналізу). До питань, які вимагають негайного вирішення віднесено: наслідки змін у кримінально-правовій охороні статевої сфери дітей у зв'язку зі зміною законодавства; відповідність чинного кримінального законодавства України міжнародним стандартам; розмежування таких складів злочинів за чинним КК та ін.

У підрозділі 1.2 *«Кримінально-правова охорони дитини за КК України та місце у цій системі норм про захист її статевої свободи та статевої недоторканості»* встановлено, що система кримінально-правових норм, спрямованих на охорону дитини, включає 43 статті. Щодо системи кримінально-правових норм, спрямованих на охорону статевої свободи та статевої недоторканості дитини, то з огляду на об'єкт таких злочинів і дитину як спеціального потерпілого, виділено 9 статей (а якщо кожен частину розглядати як окрему норму – 19 норм), які входять у таку систему, а саме: чч. 2, 3 ст. 149, чч. 3, 4 ст. 152, чч. 3, 4 ст. 153, ст. 154, ст. 155, ст. 156, чч. 2, 4 ст. 301, чч. 3, 4 ст. 302, чч. 3, 4 ст. 303 КК України.

У підрозділі 1.3 *«Міжнародно-правові підходи до кримінально-правової охорони дитини від статевих та інших злочинних посягань та відповідність таким стандартам кримінального законодавства України»* здійснено огляд основних міжнародно-правових актів, які визначають підходи до захисту прав та інтересів дитини. Особливу увагу зацентовано на відповідності національного законодавства Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства 2007 р. та Конвенції про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу

з цими явищами 2011 р. (так звана Стамбульська Конвенція). Попри встановлену загальну відповідність міжнародно-правовим нормам, визначено напрямки, у яких національне законодавство має бути увідповіднено з такими актами.

Звернуто увагу, що український законодавець у КК України скалькував відповідні положення міжнародних актів, тай то невдало. Наприклад, у Стамбульській Конвенції йдеться про «проникнення сексуального характеру в тіло іншої особи з використанням будь-якої частини тіла або предмета», а у ст. 152 КК України про «проникнення в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета», що далеко не те саме.

У підрозділі 1.4 «Відповідальність за статеві посягання щодо дитини за законодавством окремих держав Європейського Союзу» проаналізовано законодавство Республіки Польщі, Французької Республіки та ФРН. Такий аналіз проведено за принципом «краще менше, але детальніше». Як на позитивний досвід вказано на істотно вищий ступінь казуїстичності викладу законодавчого матеріалу у кримінальних законах цих держав та на можливість використання досвіду цих країн як орієнтиру у розвитку вітчизняного законодавства (насамперед, законодавства ФРН).

Розділ 2 «Кримінально-правова характеристика складів злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини» включає чотири підрозділи

У підрозділі 2.1 «Статева свобода та статева недоторканість дитини як об'єкт злочину у кримінальному праві України» проаналізовано питання сутності та розмежування понять статевої свободи та статевої недоторканості. Розглянуто питання про недоцільність використання в КК обох таких понять та про суто теоретичну дискусію з приводу їх розмежування, яка не має практичного значення. Проте прокоментовано таку позицію, яку зайняв законодавець, послуговуючись обома. Надано перевагу концепції «об'єкт злочину – суспільні відносини». Запропоновано авторське розуміння цих понять. Обґрунтовано, що стосовно дитини можуть мати місце посягання як на її статеву свободу (16–18 років), так і на її статеву недоторканість (до 16 років).

У підрозділі 2.2 «Характеристика об'єктивної сторони складів злочинів, що передбачають відповідальність за посягання на статеву свободу та статеву недоторканість дітей» комплексно досліджено структуру та зміст ознак, що характеризують зовнішній прояв таких злочинів. Закцентовано на необхідності абстрагуватися від підходів, які в період чинності попередньої редакції ст.ст. 152–156 КК України вважались аксіоматичними (зокрема, поняття статевого зносин, примушування, розбещення тощо). Наголошено, що оскільки чинні норми є «калькою» з міжнародних актів, саме міжнародні акти слід брати до уваги при їх

тлумаченні. Запропоновано підходи до розмежування відповідних злочинів за ознаками об'єктивної сторони та пропозиції щодо нормативного усунення колізій, які мають місце.

У підрозділі 2.3 «Суб'єкт складів злочинів, що передбачають відповідальність за посягання на статеву свободу та статеву недоторканість дітей» проведено дослідження ознак такого елемента складу злочину. Особливу увагу зосереджено на встановленні такої ознаки, як осудність, з огляду на можливу наявність у суб'єкта, котрий вчиняє злочини проти статевої сфери дітей, захворювання на педофілію. Висунуто припущення про доцільність встановлення посиленої відповідальності за посягання на дітей лише з боку дорослих, а в разі вчинення злочину дитиною щодо дитини така обставина не повинна враховуватись при кваліфікації.

У підрозділі 2.4 «Суб'єктивна сторона складів злочинів, що передбачають відповідальність за посягання на статеву свободу та статеву недоторканість дітей» розглянуто питання про вид вини у злочинах з формальним складом (якими є злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини). Як найбільш обґрунтовану визнано позицію, що такі злочини є лише умисними. Проте умисел може бути як прямим, так і не прямим. Це залежить від ставлення винного до інших ознак складу злочину: спеціального потерпілого (що ним є дитина) та обстановки (без добровільної згоди). Залежно від усвідомлення/свідомого припущення цих ознак умисел є прямим або непрямим. При добросовісній помилці стосовно цих ознак відповідальність виключається.

Мотив та мета, попри їх статус факультативних ознак переважно встановлюються судами у справах цієї категорії.

Розділ 3 «Ознаки, що диференціюють відповідальність та межі караності посягань на статеву свободу та статеву недоторканість дитини за КК України» містить два підрозділи.

У підрозділі 3.1 «Ознаки, що диференціюють відповідальність за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини, та їх характеристика» проаналізовано систему ознак, що кваліфікують злочини, потерпілим у яких є чи може бути дитина. Встановлено, що ці ознаки здебільшого стосуються потерпілого (щодо «неповнолітньої особи», «малолітньої особи», «особи, яка не досягла чотирнадцяти років», щодо «кількох осіб»), ознак об'єктивної сторони («тяжкі наслідки»; «безплідність чи інші тяжкі наслідки»; «поєднання з насильством»; «з погрозою застосування насильства»; «з погрозою знищення, пошкодження або вилучення майна або з погрозою розголошення відомостей, що ганьблять її чи близьких родичів») та суб'єкта такого злочину («за попередньою змовою групою осіб», «службовою особою з використанням службового становища», «батьками, усиновителями, опікунами чи

підкувальниками»; «організованою групою», «особою, від якої потерпіла особа матеріально або службово залежна»; «близькими родичами»; «членами сім'ї»; «особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або підкування про нього»). Проаналізовано зміст таких ознак. Водночас зауважено, що у разі вчинення злочину проти дитини більшість із них не враховуються при кваліфікації, оскільки мають нижчу «вартість», ніж ознака «вчинення злочину стосовно неповнолітньої/малолітньої особи». З огляду на це підтримано позицію, що кваліфікуючі ознаки мусять бути закріплені у Загальній частині КК і має бути чітко визначено їхній вплив на міру покарання будь-якого злочину. Це, своєю чергою, вирішить і проблему відсутності такої ознаки, як «вчинення злочину стосовно неповнолітньої/малолітньої особи» у тих статтях, де її зараз немає, але де вона потрібна.

У підрозділі 3.2 «*Межі караності злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей за законодавством України*» проаналізовано співвідношення санкцій у відповідних статтях, які передбачають відповідальність за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини: визначено ступінь тяжкості таких злочинів (основного складу і кваліфікованих за ознакою вчинення стосовно дитини), кратність посилення покарання у разі вчинення злочину стосовно неповнолітньої/малолітньої особи порівняно з такими ж діяннями стосовно дорослої особи, кратність посилення покарання в разі вчинення злочину стосовно малолітньої особи порівняно з учиненням такого злочину щодо неповнолітньої дитини.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми кримінально-правової охорони статевої свободи та статевої недоторканості дитини. У процесі дослідження теоретичних і практичних аспектів проблеми одержано такі основні висновки:

1. За результатами аналізу наукових джерел констатовано, що комплексне дослідження питань кримінально-правової охорони статевої свободи та статевої недоторканості дитини в українській правничій науці відсутнє. Попередні наукові розробки з питань кримінально-правової охорони дітей та відповідальності за злочини проти статевої свободи й статевої недоторканості особи, у зв'язку з істотними змінами у ст. 152–155 КК України, потребують ревізії. Окремі положення, які сприймалися як аксіоматичні наукою та практикою, втратили свою актуальність. Отже, основними напрямками актуальних подальших досліджень, які ще не отримали вирішення, названо пошук відповідей на питання про: систему норм, спрямованих на охорону статевої свободи та статевої недоторканості дитини; її відповідність міжнародних стандартам і кримінальним законам

провідних держав ЄС; сучасну характеристику складів таких злочинів та розмежування між ними; оцінку наслідків реформування цієї частини кримінального законодавства (зміну меж криміналізації, караності тощо); пошук шляхів подальшого вдосконалення КК України щодо забезпечення належної кримінально-правової охорони статевої свободи та статевої недоторканості дитини тощо.

2. Система норм, спрямованих на кримінально-правову охорону дитини за чинним КК є розбалансованою. Хоча в кримінальному законодавстві вміщено 43 статті, в яких дитина визначена як спеціальний потерпілий (16 статей КК, у яких дитина є спеціальним потерпілим в основному складі злочину: ст.ст. 117, 126-1; 135; 137; 141; 148; 150; 150-1; 155; 156; 164; 166; 167; 169; 304; 323; 324 КК, та 26 статей, у яких вчинення злочину стосовно дитини є ознакою, що обтяжує відповідальність: п. 2 ч. 1 ст. 115; ч. 3 ст. 120; ч. 3 ст. 130; ч. 2 ст. 133; ч. 2 ст. 136; ч. 2 ст. 140; ч. 2 ст. 142; ч. 2 ст. 144; ч. 2 ст. 146; ч. 2 ст. 147; чч. 2, 3 ст. 149; ч. 2 ст. 151-2; чч. 3, 4 ст. 152; чч. 3, 4 ст. 153; ч. 2 ст. 181; чч. 2, 3 ст. 299; чч. 2, 3 ст. 300; чч. 2, 4 ст. 301; чч. 3, 4 ст. 302; чч. 3, 4 ст. 303; чч. 2, 3 ст. 307; ч. 3 ст. 309; ч. 3 ст. 314; ч. 2 ст. 315; ч. 2 ст. 365-2; ч. 2 ст. 369-3 КК), вимог системності при їх конструюванні не дотримано. Не відомий критерій: чому в одних статтях є така кваліфікуюча ознака, а в інших – ні (наприклад, у тілесних ушкодженнях, злочинах проти власності, проти громадського порядку тощо); чому в окремих випадках КК диференціює відповідальність за вчинення злочину стосовно малолітньої та неповнолітньої особи, в інших – ні. В останньому аспекті обґрунтовано, що коли у статті КК відповідальність між неповнолітньою та малолітньою особою не диференціюється, ознака «щодо неповнолітнього» має бути замінена на «щодо дитини» задля уникнення різного розуміння того самого поняття в одному нормативному акті.

Система кримінально-правових норм, спрямованих на захист статевої свободи та статевої недоторканості дитини, включає: чч. 2, 3 ст. 149, чч. 3, 4 ст. 152, чч. 3, 4 ст. 153, ст. 154, ст. 155, ст. 156, чч. 2, 4 ст. 301, чч. 3, 4 ст. 302, чч. 3, 4 ст. 303 КК України. Попри недосконалість і цієї системи, її системоутворюючими ознаками є об'єкт посягання (безпосередній обов'язковий чи додатковий) та спеціальний потерпілий – дитина («неповнолітній», «неповнолітня особа», «малолітній», «малолітня особа», «особа яка не має чотирнадцяти років» тощо). В цій системі вирізняється ст. 154 КК – хоча в ній і не диференційовано відповідальність за відповідні посягання на дитину, але, як видається, з огляду на об'єкт складу такого злочину, є всі підстави включення цієї статті до системи кримінально-правових норм, спрямованих на охорону статевої свободи та статевої недоторканості дитини.

3. На основі дослідження міжнародних нормативно-правових актів з питань охорони дитини від статевих та інших злочинних посягань

встановлено, що для увідповіднення національного законодавства з такими актами слід переглянути положення КК в частині: розширення та посилення відповідальності за обіг дитячої порнографії; виключення зі сфери кримінально-правового реагування добровільних сексуальних стосунків між неповнолітніми. В іншому законодавство України міжнародно-правовим актам назагал відповідає. Також положення міжнародно-правових актів доцільно враховувати при тлумаченні чинних норм КК (поняття сексуального насильства, розбещення тощо).

4. Аналізуючи законодавство Республіки Польщі, Французької Республіки та ФРН встановлено доволі високий ступінь казуїстичності при викладі норм про посягання на статеву сферу особи в цілому і дитини зокрема. Констатовано, що законодавство саме цих держав у частині відповідальності за посягання на статеву сферу дитини може бути використано як взірець у подальшому вдосконаленні українського законодавства, проте не шляхом копіювання, а шляхом запозичення підходів та ідей.

5. Попри доведення, що дискусія про співвідношення статевої свободи та статевої недоторканості має суто теоретичний характер, перевагу надано позиції, що це дотичні поняття, які не перетинаються. Доведено, що стосовно дитини можуть вчинятися посягання як на її статеву свободу, так і на її статеву недоторканість. Запропоновано таке розуміння відповідних понять.

Статева свобода дитини – це право особи у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років на вчинення дій сексуального характеру за обопільною згодою партнерів (добровільне, без примусу, без насилля), без обмежень щодо статі партнера та форм статевого задоволення, що не порушує при цьому законні права й інтереси інших осіб, держави та суспільства. Зауважено, що хоча відповідальність за добровільний вступ особи, яка досягла віку 14 років, у сексуальні стосунки з неповнолітньою особою не передбачена, у таких випадках доречніше говорити не про наявність у такої дитини статевої свободи, а про невстановлення кримінальної відповідальності з огляду на суб'єкта такого діяння.

Статева недоторканість – це заборона втручання у будь-якій формі у статеву сферу особи, яка не набула статевої свободи (не досягла встановленого законом шістнадцятирічного віку) або, будучи наділеною статевою свободою, втратила можливість її реалізації.

6. Доведено, що злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини мають формальний склад – вважатимуться закінченими з моменту вчинення діянь, передбачених диспозиціями відповідних статей. Наголошено, що при з'ясуванні змісту ознак об'єктивної сторони таких складів слід абстрагуватись від підходів, які були загальноновизнаними в період чинності попередніх редакцій ст.ст. 152–155 КК. Встановлено, що всі суспільно небезпечні діяння, які були караними за

попередньої редакції названих статей, є карані і сьогодні, однак підходи до розмежування чинних кримінально-правових норм передбачених ст.ст. 152–156 КК, істотно змінилися.

7. У більшості злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей суб'єкт є загальний. При його встановленні особливу увагу слід приділяти питанням осудності особи, з огляду на можливу наявність захворювання на педофілію, що може, в окремих випадках, навіть виключати осудність.

8. Суб'єктивна сторона складів злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей характеризується умисною формою вини, яка включає в себе усвідомлення суспільно небезпечного характеру свого діяння (факту сексуальних дій) та усвідомлення «спеціального» статусу потерпілої особи, а в окремих випадках – також «відсутності згоди». Вид умислу при цьому може бути як прямим, так і непрямим. Якщо винний усвідомлює дві останні ознаки – умисел є прямим. Якщо свідомо припускає наявність таких – умисел є непрямим. Якщо винний добросовісно помиляється щодо «спеціального» статусу потерпілої особи та/або згоди – відповідальність виключається. Мета й мотиви, а також емоційний стан є факультативними ознаками суб'єктивної сторони досліджуваних складів злочинів.

9. У статтях, які передбачають відповідальність за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, законодавцем використано широкий набір кваліфікуючих ознак, які стосуються: потерпілого, ознак об'єктивної сторони та суб'єкта. Проте «вартість» кваліфікуючих ознак вчинення злочину щодо «неповнолітнього» та «малолітнього» настільки висока, що більшість інших ознак не впливають на кваліфікацію таких діянь (охоплюються). З одного боку, висока «вартість» таких кваліфікуючих ознак не заперечується. З іншого – це підтверджує доцільність підтримки позиції, що кваліфікуючі ознаки мусять бути закріплені у Загальній частині і має бути чітко визначено їхній вплив на міру покарання при вчиненні будь-якого злочину.

10. Проаналізувавши межі караності злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей за законодавством України (і наявні, і в порівняльному аспекті), встановлено, що законодавець визнає істотну суспільну небезпечність таких діянь і бажає жорстко реагувати на їх учинення, що відповідає світовим тенденціям. Зокрема, із 19 злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини: злочинів невеликої тяжкості – 2 (11%); середньої тяжкості – 4 (21%); тяжких – 8 (42%); особливо тяжких – 5 (26%). Тобто більшість (68%) таких злочинів законодавець визнає тяжкими чи особливо тяжкими. Основним покаранням, що встановлюється у санкціях статей КК України, які спрямовані на охорону статевої свободи та статевої недоторканості дитини, є позбавлення волі на певний строк.

Можливість застосування цього покарання передбачено у 17 з 19 таких норм. Максимальне покарання за вчинення злочину стосовно неповнолітнього (від 14 до 18 років) порівняно з відповідальністю за такі діяння щодо дорослої особи збільшується в середньому в 2,86 рази (без урахування ст. 302 КК – у 1,8 рази); максимальне покарання за вчинення злочину стосовно малолітнього (до 14 років) порівняно з відповідальністю за такі діяння щодо дорослої особи збільшується в середньому в 4 рази (без урахування ст. 302 КК – у 2,5 рази); максимальне покарання за вчинення злочину стосовно малолітнього (до 14 років) порівняно з відповідальністю за такі діяння щодо неповнолітнього (від 14 до 18 років) збільшується в середньому в 1.4 рази.

11.3 метою подальшого вдосконалення механізму кримінально-правової охорони статевої свободи та статевої недоторканості дітей обґрунтовується доцільність внесення до КК України таких змін і доповнень:

– викласти п. 6 ч. 1 ст. 67 КК у такій редакції: «вчинення злочину щодо особи похилого віку, особи з інвалідністю або особи, яка перебуває в безпорадному стані, або особи, яка страждає на психічний розлад, зокрема на недоумство, має вади розумового розвитку, а також вчинення злочину щодо дитини або у присутності дитини»;

– доповнити статтю 97 КК частиною четвертою такого змісту: «Вчинення злочину щодо неповнолітнього як обставина, що обтяжує відповідальність, не враховується при кваліфікації діянь суб'єкта, що не досяг вісімнадцятирічного віку»;

– доповнити примітку до статті 155 КК частиною другою такого змісту: «Відповідальність за діяння, передбачені частиною першою статті 155 та частиною першою статті 156 цього Кодексу, виключається у разі, якщо вони мали місце між особами, які, у зв'язку з народженням дитини, проживають однією сім'єю, незалежно від того, чи перебувають у шлюбі між собою, проте жодна з таких осіб не перебуває в будь-якому іншому шлюбі»;

– у частині першій статті 155 КК слова «з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку» замінити на «з особою у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років»;

– викласти частину першу статті 156 КК у такій редакції: «Вчинення повнолітньою особою розпусних дій щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку»;

– у статтях КК терміни «неповнолітній», «малолітній» замінити відповідно на «неповнолітня особа», «малолітня особа» у потрібних відмінках;

– у статтях КК, де відповідальність між неповнолітньою та малолітньою особою не диференціюється, проте ознакою такого складу злочину є вчинення відповідних діянь «щодо неповнолітнього», це словосполучення має бути замінено на «щодо дитини».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Ковальська В. Ю. Кримінально-правове дослідження потерпілого в злочинах, що посягають на статеву свободу та статеву недоторканість дітей. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: «Юриспруденція». 2014. Вип. 10-2 (2). С. 155–158.

2. Ковальська В. Ю. Проблемні питання об'єкта злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дитини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: «Право». 2015. Вип. 31 (3). С. 45–49.

3. Ковальська В. Ю. Вчинення злочину щодо дитини як обставина, що обтяжує відповідальність за КК України. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей. Вип. 48. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2018. С. 135–149.

4. Ковальська В. Ю. Особливості захисту дитини від сексуального насильства у законодавстві України та міжнародних нормативно-правових актах. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична / гол. ред. Р. І. Благута. Львів: ЛьвДУВС, 2018. Вип. 4. С. 250–260.

5. Ковальская В. Ю. Проблемные аспекты уголовной ответственности за насильственное удовлетворение половой страсти в отношении несовершеннолетних (малолетних). *Legea si viata*. Молдова, 2019. № 2/2. С. 70–74.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Ковальська В. Ю. Окремі аспекти встановлення об'єкта злочину у посяганнях на статеву свободу та статеву недоторканість дітей // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: тези доповідей та повідомлень учасників звітної наукової конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів (17 жовтня 2014 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2014. С. 145–149.

7. Ковальська В. Ю. До питання про механізм заподіяння шкоди злочинами, що посягають на статеву свободу та статеву недоторканість дитини // Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (13–14 лютого 2015 р.) / Херсон. держ. ун-т, юрид. ф-т, Півден.

регіон. наук. центр Нац. акад. прав. наук України; / редкол.: В. М. Стратонов та ін. Херсон: Гельветика, 2015. С. 144–146.

8. Ковальська В. Ю. Кримінально-правова характеристика статевої недоторканості дитини як об'єкта деяких злочинів // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: тези доповідей та повідомлень учасників звітної наукової конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів (16 жовтня 2015 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2015. С. 131–134.

АНОТАЦІЯ

Омецинська В. Ю. Кримінально-правова охорона статевої свободи та статевої недоторканості дитини. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2019.

У роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми кримінально-правової охорони статевої свободи та статевої недоторканості дитини. Основну увагу зосереджено на встановленні стану розробки відповідних питань у наукових джерелах, визначенні системи кримінально-правових норм, спрямованих на охорону дитини в цілому та її статевої свободи і статевої недоторканості зокрема за чинним КК України. Констатовано, що таку систему утворюють: чч. 2, 3 ст. 149, чч. 3, 4 ст. 152, чч. 3, 4 ст. 153, ст. 154, ст. 155, ст. 156, чч. 2, 4 ст. 301, чч. 3, 4 ст. 302, чч. 3, 4 ст. 303 КК України. Проаналізовано відповідність національного законодавства у цій частині міжнародно-правовим актам і сучасному європейському законодавству. Проведено детальну характеристику складів таких злочинів, ознак, що диференціюють відповідальність за їх вчинення, та меж караності таких посягань. Виявлено недоліки у кримінально-правовому забезпеченні охорони статевої свободи та статевої недоторканості дитини і запропоновано шляхи їх усунення.

Ключові слова: кримінально-правова охорона, дитина, неповнолітня особа, малолітня особа, статева свобода, статева недоторканість, статевий злочин, зґвалтування, сексуальне насильство.

АННОТАЦИЯ

Омецинская В. Ю. Уголовно-правовая охрана половой свободы и половой неприкосновенности ребенка. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-

исполнительное право. – Львовский государственный университет внутренних дел МВД Украины, Львов, 2019.

В работе проведено теоретическое обобщение и предложено новое решение научной проблемы уголовно-правовой охраны половой свободы и половой неприкосновенности ребенка. Главное внимание сосредоточено на установлении состояния разработки соответствующих вопросов в научных источниках, определении системы уголовно-правовых норм, направленных на охрану ребенка в целом и его половой свободы и половой неприкосновенности в частности по действующему УК Украины. Констатируется, что данную систему образуют: чч. 2, 3 ст. 149, чч. 3, 4 ст. 152, чч. 3, 4 ст. 153, ст. 154, ст. 155, ст. 156, чч. 2, 4 ст. 301, чч. 3, 4 ст. 302, чч. 3, 4 ст. 303 УК Украины. Анализируется соответствие национального законодательства в этой части международно-правовым актам и современному европейскому законодательству. Осуществлена подробная характеристика составов таких преступлений, признаков, которые дифференцируют ответственность за их совершение, и пределов наказуемости данных посягательств. Выявлены недостатки уголовно-правового обеспечения охраны половой свободы и половой неприкосновенности ребенка и предложены пути их устранения.

Ключевые слова: уголовно-правовая охрана, ребенок, несовершеннолетнее лицо, малолетнее лицо, половая свобода, половая неприкосновенность, половое преступление, изнасилование, сексуальное насилие.

ANNOTATION

Ometsynska V. Y. Criminal legal protection of sexual freedom and sexual inviolability of a child. – Manuscript rights reserved.

Thesis on scientific degree of Candidate of Legal Sciences on speciality 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal-Executive Law. – Lviv State University of Internal Affairs of the MIA of Ukraine, Lviv, 2019.

General conclusion and new solution of the scientific problems of criminal legal protection of sexual freedom and sexual inviolability of a child are made in the thesis.

Part I of the scientific work deals with the state of scientific development of the problem of criminal protection of sexual freedom and sexual inviolability of a child in the Ukrainian legal literature. It is established that the Criminal Code of Ukraine has 43 articles where a child as a victim of a crime is a sign of the general or qualified corpus delicti of a crime. Therefore, the system of norms aimed at criminal protection of sexual freedom and sexual inviolability of a child is: p. 2, 3 Art. 149, p. 3, 4 Art. 152, p. 3, 4 Art. 153, Art. 154, Art. 155, Art. 156, p. 2, 4

Art. 301, p. 3, 4 Art. 302, p. 3, 4 Art. 303 of the Criminal Code of Ukraine. The conformity of the criminal legislation of Ukraine in the sphere of protection of sexual freedom and sexual inviolability of a child with the international standards, in particular the Convention on the Rights of the Child 1989, the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse 2007, etc. is analyzed. The criminal laws of the Republic of Poland, the French Republic and the Federal Republic of Germany have been reviewed in terms of establishing the responsibility for offences against sexual rights of a person in general and a child in particular.

The Part II of the thesis presents a comprehensive description of the *corpus delicti* of the crimes against sexual freedom and sexual inviolability of a child. The concepts of sexual freedom and sexual inviolability of a child as the objects of such crimes are analyzed. It is proved that from the objective side such crimes have a formal *corpus delicti* – they are considered to be completed from the moment of committing the respective actions foreseen by the dispositions of the relevant articles. The author's approach to the interpretation of the concept of such socially dangerous acts and their differentiation is offered.

It is established that in most crimes against sexual freedom and sexual inviolability of a child, the subject of a crime is general. It was emphasized that special attention should be paid to the issues of the person's sanity considering the possible pedophilia disease, which, in some cases, could even exclude sanity.

In the analysis of the subjective side of the *corpus delicti* of crimes against sexual freedom and sexual inviolability of children it is substantiated that this side is characterized by an intentional form of guilt, which includes awareness of the socially dangerous nature of the actions (sexual acts) and awareness of the “special” status of the victim, and in some cases also “lack of consent”. The type of intention, in this case, can be either direct or indirect.

Part III of the thesis analyzes the issues of qualifying signs and the punishability of the above mentioned crimes. It is established that the “value” of qualifying signs of a crime against a “minor” and an “infant” is so high that most other qualifying signs do not affect the qualification of such acts. Therefore, we support the view that qualifying signs should be foreseen in the General Part and their impact on the punishment for any crime should be clearly defined.

The penalties for such crimes against a child in comparison with the penalties for the same crimes against adults are analyzed. The degree of increased responsibility for committing a crime against an infant in comparison to the responsibility for such acts against a minor has been researched.

There are annexes to the thesis which provide a complete list of articles in the Chapters of the Special part of the Criminal Code of Ukraine that provide or differentiate responsibility for crimes against a child, as well as in the form of tables illustrating the types of socially dangerous acts for which liability is provided

in the current and previous editions of articles 152–155 of the Criminal Code of Ukraine; the impact of qualifying signs on the responsibility for crimes against sexual freedom and sexual inviolability of a child; a comparison of punishability of actions according to the current and previous editions of articles 152–155 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: criminal legal protection, child, minor, infant, sexual freedom, sexual inviolability, sexual offense, rape, sexual abuse.

Підписано до друку 15.11.2019 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Зам. № 137-19.
Умовн. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.